

Interview

Sociologie, de discipline die meebeweegt: een interview met socioloog Vincent Buskens

Melanie van de Veen

Universiteit Utrecht
m.e.vandeven@students.uu.nl

Foto: Ivar Pel

Vincent Buskens

- Geboren in 1968 te Schimmert
- Gestudeerd aan de Technische Universiteit in Eindhoven
- Gepromoveerd aan de Universiteit Utrecht
- Huidig onderwijsdirecteur sociologie aan de Universiteit Utrecht
- Hoogleraar theoretische sociologie
- Gespecialiseerd in wiskundige sociologie, dynamische sociale netwerken, speltheorie, vertrouwen, sociale dilemma's en statistiek

Wie is Vincent Buskens?

Als onderwijsdirecteur, hoogleraar Theoretische Sociologie en leider van de onderzoekslijn ‘samenwerkingen in sociale en economische relaties’ is Vincent Buskens een van de gezichten van sociologie aan de Universiteit Utrecht. ‘Een continue wisselwerking tussen de wetenschappelijke wereld en het verzorgen van onderwijs’, dat is hoe Vincent zijn dagelijkse bezigheden op de universiteit samenvat. Als onderwijsdirecteur heeft hij de belangrijke taak om, samen met hoogleraren Tanja van der Lippe en Frank van Tubergen, het sociologische onderwijs verder te ontwikkelen. Naast het aansturen van de hoofddocenten en docenten, maken zij keuzes over hoe het sociologische onderwijs in Utrecht eruitziet. Dit doen zij door bijvoorbeeld te bedenken wat er precies binnen de vakken gedaan wordt en hoe de studenten beoordeeld worden. Naast het aansturen van onderwijs geeft Vincent ook zelf les en begeleidt hij PhD-studenten. Als hoogleraar Theoretische Sociologie, waarbij hij in de voetsporen treedt van zijn promotor Werner Raub en diens promotor Reinhard Wippler, houdt hij zich bezig met sociologisch onderzoek. Vincent zijn leerstoel gaat voornamelijk over samenwerkingsrelaties: Hoe komen mensen tot samenwerken? Wanneer vertrouwen mensen elkaar? En hoe heeft het sociale netwerk van iemand hier invloed op? Om deze vragen te behandelen worden surveyonderzoeken gedaan en wordt er gebruikgemaakt van experimenten in het laboratorium ELSE (Experimental Laboratory for Sociology and Economics).

Een korte loopbaangeschiedenis

Vincent is niet via de gebruikelijke manier op de positie gekomen waar hij nu is. Zo is hij zijn onderwijscarrière begonnen aan de Technische Universiteit in Eindhoven. In 1986 begon hij zijn bachelor technische wiskunde. ‘Op de middelbare school was ik een regelrechte bèta. Wiskunde vond ik leuk, daar was ik goed in en dat wilde ik ook gaan studeren.’ Vincent heeft dan ook zijn masters in de technische wiskunde gehaald. Toch ervaarde hij het onderzoeksveld in de wiskunde als benauwend. ‘Hoe meer je ervan leert, des te beter je weet hoe weinig je er eigenlijk van kan begrijpen, omdat het zo’n gespecialiseerd vakgebied is.’ Alleen met heel specifieke kennis zou er echt een bijdrage geleverd kunnen worden aan de technische wiskunde als wetenschap. Na het volgen van een aantal keuzevakken, kwam Vincent erachter dat maatschappelijke problemen hem erg interesseerden:

Ik kwam in contact met mensen die de verspreiding van technologie in de maatschappij bestudeerden. Dat was dan al een beetje een sociologisch onderwerp. Ik vond het dan ook superinteressant om daar meer van te leren.

Vincent heeft dan ook een tweede studie gevolgd en een scriptie geschreven over energiezuinige technologie in ontwikkelingslanden. Na een halfjaar in Afrika geweest te zijn, ging hij op zoek naar een promotieplek. Een onderzoekersplek waar hij wiskunde kon combineren met maatschappelijke vraagstukken: sociologie.

Bredere criteria

Toch is er ook iets waar Vincent tegenaan loopt als hoogleraar aan de universiteit:

Wat over het algemeen in de academische wereld ingewikkeld is: Waar haal je je geld vandaan voor nieuwe PhD's? Hoe maak je de stappen in je carrière van docent, naar hoofddocent, naar hoogleraar? Dat zijn competitieve trajecten.

Vincent vond dit niet alleen lastig voor zichzelf toen hij aan het promoveren was, maar hij maakt zich nu ook zorgen voor de huidige PhD-studenten. 'Op het moment hebben we een paar jaren dat er veel nieuwe vaste banen zijn, maar er zijn ook wel echt perioden geweest dat er maar heel weinig vaste banen zijn en dat maakt PhD-studenten best wel onzeker.'

Toch zijn er continu ontwikkelingen in de manier waarop onderzoekers hun kwaliteiten moeten laten zien en waar ze op beoordeeld worden.

Op een gegeven moment was het superbelangrijk dat je heel veel publiceerde en heel veel citaties verkreeg. Er werd heel kwantitatief afgerekend. Ik ben eigenlijk wel blij dat het een beetje lijkt te draaien en dat er meer kwalitatief en breder wordt gekeken naar of je goed bent in wat je doet.

Men is gaan inzien dat andere kwaliteiten die meer met het onderwijs en impact te maken hebben ook belangrijk zijn, zoals het goed onderwijs kunnen geven, oprecht geïnteresseerd zijn in de prestaties die de studenten behalen, maar ook hoe kun je kennis bruikbaar maken voor onze maatschappij. De evaluatiecriteria worden hierdoor verbreed, waardoor er meer verschillende typen mensen het kunnen redden in de academische wereld. Volgens Vincent is dit een goede ontwikkeling:

Het maakt de situatie ook leuker in de zin dat je niet met zijn allen heel competitief op de hoogste publicaties probeert te mikken, maar dat je het op meerdere manieren goed kan doen. Je hebt een andere manier van competitie met elkaar, want het blijft natuurlijk zo dat het aantal banen beperkt is, maar doordat de criteria wat breder zijn geef je meer mensen een kans.

De plek van sociologie in de maatschappij

Volgens Vincent is de sociologie een belangrijke discipline om te begrijpen hoe de maatschappij functioneert.

Veel uitkomsten in de maatschappij hangen niet alleen af van de behoeftes van individuen, maar juist ook van hoe deze individuen invloed hebben op elkaar. Sociologie helpt om daar op een heel brede manier over na te denken.

Ook legt Vincent uit hoe sociologie breed van toepassing is in de praktijk, namelijk over hoe sociologie een tool kan zijn voor de regering en beleidsmakers.

De regering zou in principe geïnteresseerd moeten zijn in het bereiken van zo goed mogelijke uitkomsten in de maatschappij. Het verminderen van criminaliteit, bevorderen van de welvaart en het bestrijden van sociale ongelijkheid. Sociologen hebben veel te vertellen over de verschillende mechanismen die hierachter schuilen.

Een voorbeeld hiervan is een project waar Vincent bij betrokken werd. Gedurende de coronaperiode is er een expertgroep van het RIVM opgezet om de vaccinatiebereidheid te belichten. Deze expertgroep was een samenwerking tussen onderzoekers van verschillende disciplines, waaronder epidemiologen en sociale wetenschappers.

Via de RIVM gedragsunit hebben we vrij rechtstreeks het ministerie van VWS kunnen adviseren over verschillende vraagstukken zoals: Hoe kunnen we beter communiceren over de vaccinatie? Wat kunnen we juist wél en juist niet zeggen? Hoe zorgen we ervoor dat mensen zich niet gedwongen voelen [om zich te laten vaccineren]?

Als socioloog kon Vincent zijn kennis delen over sociale processen, die voor praktische toepassingen zoals deze erg relevant is. Het is volgens velen erg belangrijk dat ook sociale wetenschappers betrokken worden bij dit soort vraagstukken. Dit project laat dan ook eigenlijk twee heel mooie ontwikkelingen zien in de bijdrage van de sociologie als discipline. Vincent vertelt over hoe interdisciplinaire samenwerkingen steeds belangrijker worden en hoe sociologie de laatste jaren steeds meer probeert om 'bruikbaar' te worden.

Meer interdisciplinaire samenwerkingen

Niet alleen houdt Vincent zich veel bezig met sociologisch onderzoek naar samen-

werken, ook vertelt hij over zijn visie voor samenwerkingen tussen verschillende disciplines. In vergelijking met tien tot twintig jaar geleden is dit namelijk sterk veranderd. De sociologie is steeds meer gaan samenwerken met andere disciplines. Vooral in Utrecht zijn er veel gedeelde projecten met de psychologen, economen, bestuurskundigen en historici, waaronder een programma van de Universiteit Utrecht, genaamd Instituties voor Open Samenlevingen. Hier komen verschillende disciplines bij elkaar, met als doel om kennis te vergaren en ook om te bedenken welke kennis er nodig is om specifieke sociale problemen aan te pakken. Daarmee wordt de wetenschappelijke kennis nog waardevoller voor de maatschappij.

Je zou wel kunnen zeggen dat sociologie heel belangrijk is om de sociale processen en de uitkomsten daarvan te begrijpen, maar als je de vraag hebt: wat is nou eigenlijk de meest ideale uitkomst?, dan komen daar ook ethische en filosofische vraagstukken bij kijken. Daar heb je juist die interdisciplinaire samenwerkingen voor nodig.

Het onderzoek zou zich steeds meer moeten focussen op het combineren van verschillende disciplines, aldus Vincent. Maar toch heeft het twee kanten. 'Aan de ene kant is het heel goed om een eigen discipline te hebben, want je kan niet alle disciplines tot in de puntjes beheersen. Daarvoor is de wetenschap veel te groot en te breed geworden.' Een discipline goed in je eigen vingers hebben zorgt voor de nodige mate van professionaliteit en specialisme. 'Maar vervolgens is het heel belangrijk dat specialisten van andere disciplines erbij gehaald worden, wanneer je echt naar maatschappelijke problemen gaat kijken.'

Vincent illustreert dit aan de hand van samenwerkingen tussen sociologen en psychologen. Sociologen kunnen bijvoorbeeld een eenvoudige aanname maken over hoe het menselijk gedrag in elkaar zit. Maar het gehele vraagstuk kan beter worden begrepen wanneer een psycholoog diepgang kan geven aan hoe dat werkt voor een individu. Het samenwerken met andere disciplines maakt ook dat je leert om een bepaalde taal te ontwikkelen, die nodig is om elkaar te begrijpen. Het communiceren met elkaar is namelijk minder vanzelfsprekend dan dat de meesten zouden verwachten en dit is een enorm leerproces. Ondanks dat je allemaal Nederlands spreekt, ben je toch bezig met een bepaald vakjargon, een andere belevingswereld. Vincent is momenteel laagdrempelig bezig om te kijken hoe hij dit kan integreren in het onderwijs, voor zowel de bachelor- als de masterstudenten. Hiermee zorgt hij ervoor dat studenten die de universiteit uiteindelijk verlaten, niet alleen sterk zijn in hun eigen discipline, maar dat ze ook geleerd hebben om andere invalshoeken erbij te betrekken en daarmee te kunnen communiceren. Zo kunnen ze dit in hun werktoekomst toepassen, nu dit steeds belangrijker wordt.

Meer praktische toepassingen

Een andere ontwikkeling die de sociologie doormaakt is de tendens om ‘impact te hebben’.

Het heeft een proces in gang gezet waarin het steeds belangrijker wordt dat je niet alleen onderzoek doet dat interessant is voor wetenschappelijke publicaties, maar dat het ook onderzoek is dat directe toepassingen heeft en waarmee je ook echt iets kan veranderen in de maatschappij.

De sociologie stelt zich meer open om praktisch bruikbaar te worden. Veranderingen in subsidie-instrumenten geven dit goed weer. Zo blijkt dat je tegenwoordig niet alleen duidelijk moet maken wat je onderzoekt, maar ook hoe je dit toepasbaar maakt. Vincent is van mening dat het geen slechte ontwikkeling is: ‘Het brengt sociologie en andere wetenschappen dichter bij de maatschappij. Het is goed dat mensen ook hun ogen openhouden voor waar bevindingen naartoe gaan’. Vincent geeft als voorbeeld een onderzoeksproject over de energietransitie. Tijdens dit project worden heel veel gesprekken gevoerd met gemeentes, wijken en bewoners over de bereidheid om over te stappen naar een duurzamere manier van wonen. Fundamentele kennis van eerder sociologisch onderzoek kan hierbij helpen om een lokaal vraagstuk aan te pakken.

Toch moeten we oppassen volgens Vincent. Wanneer sociologie meer de focus legt op de toepassing in de praktijk, zou dit ten koste kunnen gaan van de fundamentele kant van de wetenschap. ‘Het punt is als de vragen alleen maar uit de praktijk komen, dat je op een gegeven moment ook de diepgang van de vraagstelling mist, zeg maar dat je eigenlijk alleen maar oude kennis gaat recycleren.’

Door fundamentele wetenschap te verrichten kan sociologische kennis worden uitgebreid.

Met de laboratoriumexperimenten kunnen we bijvoorbeeld hele abstracte interacties doen, die staan voor of mensen elkaar vertrouwen of goed kunnen samenwerken. Hierdoor kunnen we echt inzoomen op hoe de sociale structuur wat betreft het samenwerken in elkaar zit, zonder dat we daarbij een idee hebben over hoe deze informatie nuttig kan zijn in de praktijk.

Pas wanneer dit soort fundamentele kennis is verworven, kan dit toegepast worden in de echte wereld. Dan pas kunnen nieuwe vraagstukken opgelost worden waarvan we het mechanisme eerder nooit begrepen.

Sociologie in de toekomst

Tot slot vroeg ik Vincent over hoe hij nadenkt over de toekomst van de sociologie en wat hij jongere generaties sociologen zou willen meegeven. Zo hoopt hij dat de sociologie zowel maatschappelijk als wetenschappelijk belangrijk blijft en benadrukt hij het belang van betrouwbaar onderzoek kunnen doen. Voor studenten is het vooral belangrijk om zichzelf te trainen in de skills van het valide onderzoek doen.

Weten hoe je fatsoenlijk onderzoek doet, zelf leest, interpreteert en evalueert. Daar haal je je kennis uit. Dat kan je gebruiken als je onderzoeker wilt worden natuurlijk, maar juist ook als je ergens anders gaat werken later.

Vooraf de abstractere skills worden belangrijker, omdat de maatschappij steeds meer datagedreven wordt. Vincent ziet hoe gemeenten en beleidsmakers vaak worstelen met alle gegevens die ze hebben. Ze hebben vaak te weinig kennis om goed te weten hoe ze met al deze data om moeten gaan. De sociologie gaat mee in deze meer datagedreven maatschappij. Daarom is het belangrijk om te weten: op welke manier kan je naar die data kijken om maatschappelijke processen echt te snappen?

Ik denk dat dat de komende jaren steeds belangrijker wordt en dat het goed is dat studenten zich daarvan bewust zijn. Aan de andere kant moeten wij als opleiding ervoor zorgen dat wij onze training aanpassen aan een veranderende maatschappij waar je nieuwe skills nodig hebt als sociologen in de toekomst.

Over de auteur

Melanie van de Veen is derdejaars sociologiestudente aan de Universiteit van Utrecht en voelt zich daar helemaal op haar plek. Haar interesses liggen voornamelijk bij onderzoeksmethoden en kansenongelijkheid in het onderwijs. Zo heeft ze tijdens een onderzoeksstage bij Onderwijs124 meegeholpen aan het project 'De Ontmoetingschool'. Dit project heeft als doel om onderlinge ontmoetingen tussen leerlingen na de coronaperiode te bevorderen. Daarnaast schrijft Melanie momenteel haar bachelorscriptie over sociale mobiliteit. Specifiek gaat dit onderzoek over het relatieve belang van cultureel kapitaal van de vader en de moeder op het opleidingsniveau van het kind, en de mate waarin deze elkaar versterken.